

СОЦІАЛЬНА РОБОТА В СКАНДИНАВСЬКИХ КРАЇНАХ: ВИКЛИКИ ХХІ СТ.

Сараєва О.В., к. іст.н., старший викладач
ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет»
м. Маріуполь, Україна

Соціальна держава - держава, що здійснює соціальні функції, з другої пол. ХХ ст. стає однією з характеристик країн Заходу. Успіхів у побудові соціальної держави досягли країни Північної Європи. Але на початку ХХІ ст. соціальна держава потерпає від проблем. Яким чином країни корегують модель соціального захисту? Вважаючи на те, що соціальні функції перебирають органи самоврядування, можемо говорити про актуальність скандинавського досвіду. Мається на увазі затребування, насамперед, досвіду самоорганізації суспільства.

Метою статті є з'ясування змін в організації і пріоритетах соціальної роботи у країнах Північної Європи у контексті трансформації скандинавської моделі держави загального добробуту

Широкого поширення і закріплення в багатьох конституціях західних країн термін «соціальна держава» отримав після другої світової війни. При цьому, високий рівень матеріального благополуччя країн Заходу та створення системи розвинутого соціального захисту протягом 50-70-х рр. ХХ ст. зумовило появу терміну «суспільство загального добробуту», який часто ототожнювався з соціальною державою. Згідно з визначенням енциклопедії «Британніка», держава загального добробуту - це концепція правління, при якій держава відіграє ключову роль у захисті і заохоченні економічного і соціального добробуту своїх громадян. Вона заснована на принципах рівності можливостей, справедливого розподілу багатства та громадської відповідальності щодо тих, хто не в змозі самотійно забезпечувати себе певні соціальні стандарти [1]. Отже, вихідним критерієм виділення соціальної держави в особливий тип став державний патерналізм, звернений на всіх членів суспільства незалежно від їх соціального статусу.

Доволі поширеною у вітчизняній і зарубіжній літературі є класифікація соціальних держав. Зокрема виділяються соціальні держави ліберального, консервативного, корпоративного та соціал-демократичного типу. Основним критерієм такого поділу є ступень і масштаби залучення держави у вирішення соціальних питань. Так, данський дослідник Г. Еспінг-Андерсен називає державами з «ліберальною» моделлю соціальної держави такі країни, які вирізняються помірним соціальним захистом (США, Канада та Австра-

лія). У них найменший ступінь втручання держави в економіку і соціальне забезпечення орієнтовано на додержання індивідуалізму, а соціальна політика держави виступає як засіб контролю. У державах з «консервативною корпоратистською» моделлю, характерним є переважання серед суб'єктів соціальної політики інститутів громадянського суспільства (Франція, Німеччина й Італія). Державам з «соціал-демократичною» моделлю соціальної держави властиве розширення соціальних прав і прагнення до ліквідації соціальної нерівності (Швеція, Данія, Норвегія та Нідерланди) [2]. При такій моделі держава докладляє зусиль до встановлення максимального рівню доходів, зменшення різниці в зарплаті, гарантіях повної зайнятості (соціальна політика держави виступає як засіб забезпечення «рівності, кооперації і солідарності»).

Найбільш активною і діяльною державна регулююча участь є у соціал-демократичній моделі, яка, на наш погляд, є найбільш відповідною сутності соціальної держави. Модель передбачає, що кожна людина має право рівного доступу до соціальних та медичних послуг, освіти та культури. Це стосується і догляду за ізгоями і уразливими групами у суспільстві. Головною метою є створення можливостей для всіх брати участь у соціальному житті і в процесі прийняття рішень в суспільстві. Скандинавська модель також характеризується сильним зв'язком між рівнем добробуту та політикою щодо ринку праці. Система соціального забезпечення фінансується головним чином за рахунок податків, які є відносно високими в регіоні.

Отже, виокремимо три найважливіших маркера скандинавської моделі: зближення доходів і життєвих можливостей населення, відсутність різкої соціальної і матеріальної нерівності; соціальна державна політика розглядається як прямиий обов'язок держави.

Вітчизняна дослідниця Н. Хома називає ключовою характеристикою скандинавської моделі загального добробуту – універсалізм, який забезпечує можливість кожного громадянина отримувати достатній мінімум соціального забезпечення і послуг незалежно від його місця на ринку праці [3].

У 90- х рр. ХХ ст. виявилися ознаки кризи скандинавської моделі. Причини кризи вкорінювалися у зміні економічних умов на міжнародній арені – неоліберальна глобалізація; інтернаціоналізація фінансових ринків та виробництва. Стали невідповідними переговори між роботодавцями і профспілками, а бізнесу легше перенести виробництво у країни третього світу з дешевою робочою силою.

Одним з перших шляхів протистояння кризі держави загального добробуту стала кооперація соціальної політики країн Північ-

ної Європи. У 1994 р. була прийнята скандинавська конвенція про соціальну допомогу і соціальні послуги. Вона передбачає, що громадянин будь якої з п'яти країн (Швеції, Фінляндії, Норвегії, Данії та Ісландії), якщо він на законних засадах перебуває в іншій скандинавській країні, має право на таку ж саму безоплатну соціальну допомогу і соціальні послуги, включаючи медичні [4].

З кінця 1990-х років формується консенсус серед північних країн в рамках політики соціальних інвестицій (т.зв. «скандинавський стиль»), за допомогою якого держава створює рівновагу між ринком і соціальною справедливістю через інтенсивну систему соціального забезпечення. Відповідно до цього, північноєвропейські держави приділяють менше уваги «старим» соціальним ризикам, таким як безробіття і старість, і набагато більше «новим» ризикам, таким як бідність сім'ї і розрив стосунків у сім'ї [5].

Звісно, північним країнам не вдалося уникнути скорочення розходів на соціальну сферу. Були проведені коригування податків і зборів в меншу сторону. Таким чином, центр уваги змістився від спроб покращення побутового обслуговування в бік зосередження на тому, як ці витрати можуть бути знижені або, як можуть бути перенесені з державного сектора в приватний [6].

В той же час скандинавські країни займаються диверсифікацією соціального забезпечення, залишаючи діючою найпотужнішу соціальну систему. Так, в Ісландії доступ до служб соціального забезпечення заснований на принципі «добробут заради праці». У Фінляндії, добровільний сектор відіграв важливу роль у наданні допомоги людям похилого віку. У Швеції створено розгалужену систему підготовки соціальних працівників, які умовно поділяються на три групи: перша - ті, хто доглядають за хворими; друга - соціальні педагоги; третя - «асистенти» (патронаж).

Актуальною для скандинавських країн й проблема іммігрантів. Так, більше 4000 стокгольмських підлітків живуть під гнітом сімейних традицій. Мова йде саме про дітей з емігрантських сімей. На запитання анкети відповіли більше 2 тисяч дев'ятикласників шкіл шведської столиці. Кожний четвертий школярці батьки забороняють зустрічатися з хлопцями, щоб зберегти невинність. Кожна шоста - визнає, що не має права вибрати чоловіка. Кожній десятій батьки забороняють їздити з класом в подорожі або ходити на заняття плаванням [7].

Отже, ми бачимо, що адаптація іммігрантської молоді стає чи не найголовнішою проблемою скандинавського суспільства, зокрема системи соціальної роботи. Якщо на одному полюсі цієї роботи (якщо мова йде про корінне населення) бачимо такі «просунуті» і індивідуалізовані елементи як гендерна диференціація праці з

безхатченками, то на іншому (у випадку з іммігрантами) - необхідність забезпечити елементарні права жінок.

Варто відзначити, що загалом скандинавське суспільство, не є схильним відмовлятися від головних досягнень держави загального добробуту. В цьому плані є показовим дослідження Г. Еспінг-Андерсена, який виявляв ставлення населення європейських країн (які презентують три моделі Welfare state) до державного соціального захисту [8].

Питання 1. Є три часто використовуваних способу вирішити, хто повинен бути в змозі отримати доступ до різних перевагам та послуги. Який з них ви вважаєте найкраще підходить, щоб вирішити, хто повинен отримати наступні переваги або послуги:

Державні пенсії:

	Британія (%)	Франція (%)	Данія (%)
Повинні нараховуватися тим, хто потребує, незалежно від їх внеску в систему	18	22	34
Нараховуватися тільки тим, хто вкладає в систему, незалежно від потреб	48	44	20
Нараховуватися всім однаково, незалежно від їх потреб і внеску в систему	26	29	40
Не знаю	9	6	7

Соціальне житло

	Британія	Франція	Данія
Має надаватися тим, хто потребує, незалежно від їх внеску в систему	31	39	42
надаватися тільки тим, хто вкладає в систему, незалежно від потреб	41	31	15
надаватися всім однаково, незалежно від їх потреб і внеску в систему	16	22	32
Не знаю	11	8	11

Допомога по безробіттю

	Британія	Франція	Данія
Має надаватися тим, хто потребує, незалежно від їх внеску в систему	24	17	29

надаватися тільки тим, хто вкладає в систему, незалежно від потреб	49	57	43
надаватися всім однаково, незалежно від їх потреб і внеску в систему	16	19	21
Не знаю	10	7	8

Отже, на початку XXI ст. скандинавська модель Welfare state пережила зміни, що вплинули на організацію соціальної роботи. Утім, північні країни зберегли універсальний підхід до реалізації соціальних гарантій і знайшли шляхи збереження високих соціальних стандартів, які полягають у диверсифікації джерел соціальних послуг.

Список використаної літератури:

1. Welfare state / Encyclopedia Britannica [Electronic resource]. - Mode of Access: <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/639266/welfare-state>
2. Esping-Andersen G. Three World of Welfare Capitalism / G. Esping-Andersen. - Princeton, New Jersey: Princeton University Press, P. 32-33. [Electronic resource] / G. Esping-Andersen. – Mode of Access: <http://isites.harvard.edu/fs/docs/icb.topic1134169.files/Readings%20on%20Social%20Democracy/Esping%20Anderson%20-%20The%20Three%20Worlds%20of%20Welfare%20Capitalism.pdf>
3. Хома Н. М. Криза скандинавської моделі соціальної держави: причини, наслідки, шляхи виходу [Електронний ресурс] / Н. М. Хома. - Режим доступу: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/35020/116-oma.pdf?sequence=1>
4. Nordic Convention on Social Assistance and Social Services [Electronic resource]. - Mode of Access: <http://www.norden.org/en/omsamarbejdet-1/nordic-agreements/treaties-and-agreements/social-and-health-care/nordic-convention-on-social-assistance-and-social-services>
5. Diamond P., Lodge G. European Welfare States after the crisis: Changing public attitudes / P. Diamond, G. Lodge. - Policy Network Papers January, 2013. – P. 7-8.
6. Служба ухода на дому – на продажу [Электронный ресурс] – Режим доступу: <http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=2103&artikel=5093548>

7. Blomberg H., Kroll K., Kallio J., Erola J. Social workers' perceptions of the causes of poverty in the Nordic countries / H. Blomberg , K. Kroll, J. Kallio , J. Erola. Journal of European Social Policy 23(1) P. 68–82 [Electronic resource]. - Mode of Access:
8. <http://esp.sagepub.com/content/23/1/68.full.pdf+html> Esping-Andersen G. Three World of Welfare Capitalism / G. Esping-Andersen. - Princeton, New Jersey: Princeton University Press, P. 32-33. [Electronic resource] / G. Esping-Andersen. – Mode of Access:[http://isites.harvard.edu/fs/docs/icb.topic1134169.files/Readings%20on%20Social%](http://isites.harvard.edu/fs/docs/icb.topic1134169.files/Readings%20on%20Social%20Policy)

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ПСИХОЛОГІЧНІЙ ПІДГОТОВЦІ СТУДЕНТІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ "СОЦІАЛЬНА РОБОТА"

Сахно С.В. старший викладач
ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет»
м. Маріуполь, Україна

Метою статті є розглянути інноваційні технології, які введено викладачами в психологічну підготовку студентів спеціальності "соціальна робота". Об'єктом виступає навчальний процес, предметом дослідження є саме інноваційні технології, які використовують викладачі для психологічної підготовки майбутніх соціальних працівників.

Проблема підготовки студентів до практичної соціальної роботи діяльності зумовлена сучасною ситуацією розвитку суспільства, для якої характерно оновлення всіх соціальних інститутів і систем.

Як показують результати опитувань, проведених серед викладачів ПДТУ, формами практичного зв'язку з установами соціально-педагогічної спрямованості виступають: спільна науково-дослідна діяльність у закладах соціального захисту, в центрах допомоги сім'ї та дітям, в центрах дитячої творчості, в школах в якості наукових керівників, консультантів в рамках експериментальних майданчиків; роботу в соціально-педагогічних установах як співробітників на умовах сумісництва, організацію та проведення соціально-педагогічної практики, семінарів, психолого-педагогічних практикумів, особисті контакти та ін.

Що стосується використання найбільш прийнятних технологій навчання, з точки зору студентів на перше місце виходять групові форми навчання (90%), потім - фронтальна та індивідуальна робота (72%).